

ҚИШЛОҚ ХЎЖАЛИГИДА ЭКОЛОГИК МУАММОЛАР ВА УЛАРНИНГ ЕЧИМИ

мавзусидаги Республика миқёсидаги
хорижий олимлар иштирокида
онлайн илмий-амалий анжуман

ТЎПЛАМИ

Бухоро, 2020 йил 17-18 декабрь

**ЎЗБЕКИСТОН РЕСПУБЛИКАСИ ОЛИЙ ВА ЎРТА МАХСУС
ТАЪЛИМ ВАЗИРЛИГИ**

БУХОРО ДАВЛАТ УНИВЕРСИТЕТИ

**МИРЗО УЛУҒБЕК НОМИДАГИ ЎЗБЕКИСТОН МИЛЛИЙ
УНИВЕРСИТЕТИ**

**ҚИШЛОҚ ХЎЖАЛИГИДА ЭКОЛОГИК
МУАММОЛАР ВА УЛАРНИНГ ЕЧИМИ**
мавзусидаги Республика миқёсидаги хорижий олимлар иштирокида
онлайн илмий-амалий анжуман

ТЎПЛАМИ

Бухоро, 2020 йил 17-18 декабрь

БУХОРО – 2020

6. Курвантаев Р., Назарова С. Эволюция и прогноз развития орошаемых почв средней части долины Зерафшана. // Сборник статей 1-часть. IX международная конференция «Развитие науки в XXI веке». - Харьков Украина, 2015. - С.125-129.
7. Назарова С., Курвантаев Р. Орошаемые почвы Бухарского оазиса. // Аграрная наука-сельскому хозяйству VII международная научно-практическая конференция. Сборник статей. Книга 2.- Барнаул, 2012. - С. 182-183.
8. Назарова С., Курвантаев Р. Эволюция и прогноз развития орошаемых почв нижней части долины Зерафшана. // V Международная научно-практическая конференция «Актуальные проблемы науки XXI века». Сборник статей 1-часть.- Москва, 15/12/2015. - С.111-116.
9. Назарова С.М., Курвантаев Р. Старорошаемые луговые аллювиальные почвы Бухарского оазиса. // Почвоведение- продовольственной и экологической безопасности страны VII съезд общества почвоведов им. В.В.Докучаева. Материалы докладов. Часть 1. - Москва-Белгород, 2016. - С.268-269.
10. Почвенная карта Бухарской области Узбекской ССР. Масштаб 1:200000 (100000). - Ташкент: «Узгипрозема», 1967. - С.1-4
11. Почвы Узбекистана - Ташкент: «Фан» 1975, - 222 с.
12. Розов Н.Н. Учение о генезисе почв и их классификация. Почвоведение (под ред. Кауричева). Москва: «Колос», 1969. - С.201-219.
13. Умаров. М.У., Курвантаев. Р. Повышение плодородия орошаемых почв путем регулирования их физических свойств. – Ташкент: «Фан», 1987.- 106 с.
14. Фелициант И.Н., Конобеева Г.М., Горбунов Б.В., Абдуллаев М.А. Почвы Узбекистана (Бухарская и Навоийская область). - Ташкент: «Фан» 1984, - 152 с.
15. Nazarova S., Kurvantoev R. Evolution and the forecast of development of the irrigated soils of Bukhara region. // Proceeding of the III Tashkent international innovation forum-2017. Forum Innovative Ideas to Innovative Economy. - Tashkent, 2017. - Pp. 210-216.

TUPROQ UNUMDORLIGI MUAMMOLARINING KELIB CHIQISH SABABLARI VA UNING OLDINI OLISH CHORA - TADBIRLARI

J.J.Jumayev

Buxoro davlat universiteti

Insonning tuproqqa faol taʼsir koʻrsatishi natijasida, uning xossa xususiyatlarining oʻzgarishi, unumdorligining oshishi yoki pasayishi yer resurslarini muhofaza qilishda avvalgidan koʻra eʼtiborli boʻlishlikni taqozo etadi. Shu asnoda ayni davrda tuproqlar meliorativ holatini toʻgʻri baholash va uni yaxshilash dolzarb vazifalardan biri boʻlib turibdi. Oʻzbekiston Respublikasi umumiy yer fondining 52,8 % ini yuvilmagan va yuvib keltirilgan, 15,7 % ini turli darajada yuvilgan verlar tashkil etadi. Shuningdek umumiy yer maydonining 22,2% ini shoʻrlanmagan yerlar, 46,3 %ini turli darajada shoʻrlangan yerlar tashkil etadi.

Qishloq xoʻjaligi yerlarining unumdor qatlamini degradatsiyaga uchrashining oldini olishga qaratilgan ishlar davlatimizning doimiy eʼtibor markazida boʻlib kelmoqda. Oʻzbekiston Respublikasi umumiy yer fondining 52,8 % ini yuvilmagan va yuvib keltirilgan, 15,7 %ini turli darajada yuvilgan verlar tashkil etadi. Shuningdek, umumiy yer maydonining 22,2% ini shoʻrlanmagan yerlar, 46,3 %ini turli darajada shoʻrlangan yerlar tashkil etadi.

Ayrim maʼlumotlarga qaraganda, bugungi kunda dunyo boʻyicha eroziyaga, deflyatsiyaga uchragan va xafli deflyatsiyaga moyil qishloq xoʻjalik ekinlari ekiladigan maydonlar 50 % dan koʻpchilikni tashkil qilmoqda va bu kabi degradatsion jarayonlar davom etmoqda.

Yer degradatsiyasi degan aniq bir tushuncha yoʻq, chunki koʻp yerlarning ustki qismi tuproq qatlamiga ega, shuning uchun bir vaqtning oʻzida tuproq degradatsiyasi yer degradatsiyasi deb yuritiladi.

Tuproq degradatsiyasining oʻziga xos turlaridan biri - tuproqlarning zaharli kimyoviy va organik birikmalar, ogʻir metallar, neft va neft mahsulotlari hamda radioaktiv elementlar bilan ifloslanishidir.

Dunyoda birorta davlat yoʻqki, toʻliq barcha turdagi mineral xom ashyosiga ega boʻlgan. Barcha turdagi foydali qazilmalarni qazib olish jarayoni taʼsirida tuproq qoplamalari turli koʻrinishda va turli darajada mexanik buzulish taʼsirida boʻladi. Ayniqsa, yerning ustki, oʻsimliklar uchun hayot elementlariga boy boʻlgan nozik, yupqa tuproq qatlami funksiyasi buziladi. Har qanday foydali

qazilmalarni qazib olish jarayonida, jinslarda turli xil chuqurliklar hosil bo'ladi va ular tuproq qoplamo bilan aralashadi, ya'ni hududni birlamchi relyefining tuproq qoplami texnogen ta'sir holatiga keladi.

Shu jumladan o'rmon xo'jaliklarini ham ayni davrlarda birmuncha ziyon ko'rmoqda, shuning uchun O'rmon xo'jaliklarida kesish qoidalariga rioya qilish va boshqarishni to'g'ri yo'lga qo'yish va ayrim hududlarda qayta o'rmonlarni kesish 80-100 yildan keyin amalga oshirilishi zarur. O'rmonlardagi yong'inlarning kelib chiqishiga 97% holatda odamlar sababchi bo'ladi. Shuning uchun yong'inlarning oldini olish bo'yicha olib boriladigan tashviqot va tushuntirish ishlarini kuchaytirish maqsadga muvofiqdir. Tuproq degradatsiyasining kelib chiqishiga sabab bo'luvchi har bir omillar uchun amaliy chora tadbirlar ko'riladi. Tuproqning mexanik degradatsiyasini kelib chiqishiga shamol eroziyasi va deflyatsiya jarayonlari, chorva mollarini tartibsiz boqish, foydali qazilmalarni qazib olish, o'rmonlarni kesilishi, o'rmon yong'inlari kabi bir qancha omillar sabab bo'ladi. Shamol eroziyasi va deflyatsiya jarayonlarini oldini olish uchun ekin yerlari atrofida ixotalar barpo etish yuqori samara beradi. Sho'rtob va sho'rtobli tuproqlarni sho'rsizlantirish orqali qishloq xo'jaligida foydalaniladigan yerlarni ma'lum darajada kengaytirish mumkin. Shuning uchun ulardan foydalanish bu tuproqlar unumdorligini yaxshilash, dehqonchilikni rivojlantirishda katta ahamiyatga egadir. Yuqorida qayd qilinganidek, sho'rtoblar agronomik xossalarning yomon bo'lishiga asosiy sabab singdirilgan natriy kationi hisoblanadi. Shuning uchun sho'rtob tuproqlar unumdorligini oshirishdagi asosiy tadbir- singdirilgan natriyni gips yoki boshqa kalsiy tuzlari tarkibidagi kalsiy kationi bilan almashtirishdir.

Geoaxborot texnologiyalaridan yer monitoringida, degradatsiya jarayonlarini aniqlash va baholashda, distension zontlash ma'lumotlarini deshifrlash va landshaft uslubi yordamida ma'lumotlar bankini yaratishda, xaritalarni elektron versiyalarini tuzishda, turli darajada eroziyalangan hmada sho'rlangan tuproqlarning aniq tarqalish chegaralarini aniqlashda, relyefning shakllarini aniqroq o'rganishda, hududning rivojlanish tarixi va antropogm omil xususiyatlari qiyalik ekspozitsiyasi, tuproq hosil qiluvchi jinslarni inobatga olish, tuproq hosil bo'lish jarayonlarini to'g'ri anglash va landshaft – ekalogik sharoitlarini hisobga olgan holda degradatsiya jarayonlarini yuzga kelish sabablari bo'yicha umumlashtirilgan tavsif berishda foydalanish mumkin. GAT texnologiyasini qo'lgan holda, eroziyaga xavfli yerlarni aniqlash va baholash. An'anaviy (qog'oz) xaritalardan elektron (kompyuter) xaritalarga o'tish murakkab va juda ko'p mehnat talab qiladigan jarayondir. Bu maqsadga erishish uchun ish jarayonida kerakli miqdorda axborotlarga ishlov berishni, tahlil va ko'z bilan ko'rish imkoniyatini beruvchi GAT ArcView 9,10, Adobe Photoshop va 3D Fiel maxsus dasturlaridan foydalanish maqsadga muvofiqdir.

Tuproqlarning degradatsion jarayonlarini oldini olish uchun quydagilarga rioya qilish lozim deb o'ylayman:

Tuproqdan foydalanish bo'yicha ishlab chiqilgan ilmiy tavsiyalarga qat'iy rioya qilish, mavjud suv resurslaridan samarali va tejankorlik bilan foydalanish, ekinlarni oziqlantirishda organik o'g'itlardan foydalanish salmog'ini oshirish, tabiiy yaylovlardan qat'iy me'yor va reja asosida foydalanish, yer ostidan foydali qazilmalarni qazib olishda tuproq muhofazasiga qat'iy amal qilish lozim, qishloq xo'jalik texnikalarini tanlashda ularni tuproq yuzasiga ko'rsatadigan mexanik bosimiga e'tibor qaratish lozim. Tuproqlarga ishlov berish va tuproqdan foydalanish madaniyatini yanada yuqori darajada shakllantira olsak, degradatsiya jarayonlarini sezilarli holatda yaxshilashimiz mumkin.

AGROBIZNESDA RAQAMLI TEXNOLOGIYALAR: MOHIYATI, AFZALLIKLARI VA TAQDIM ETADIGAN IMKONIYATLARI

N.N.To'rayeva, M.O.Yadgorova

Buxoro davlat universiteti

Annotatsiya. Mazkur maqolada iqtisodiyotda raqamli texnologiyalardan foydalanishning obyektiv zaruriyati yoritilgan. Agrar sohadagi biznes faoliyatida raqamli texnologiyalardan foydalanishning mohiyati, o'ziga xos xususiyatlari hamda taqdim etadigan imkoniyat va afzalliklari ko'rsatilgan. Agrobiznesda raqamli texnologiyalardan foydalanishni rivojlantirishning ustuvor yo'nalishlari ko'rsatilgan.

Kalit so'zlar: biznes, agrar soha, agrobiznes, raqamli iqtisodiyot, raqamli texnologiyalar, innovatsiya, modernizatsiya, raqobatbardoshlik, samaradorlik.

Jahon iqtisodiyotining globallashuvi hamda iqtisodiy integratsiyaning tobora tezlashuvi natijasida iqtisodiyotda raqamli texnologiyalardan foydalanish ahamiyati tobora ortib bormoqda. Bilimlarga asoslangan raqamli iqtisodiyotga o'tish industrial davrdan axborot-texnologik davrining ishlab chiqarish usuliga o'tish bilan bog'liqdir. Raqamli iqtisodiyotga o'tishning asosiy sababi – industrial iqtisodiyotning

Б.И.Жабборов, З.Н.Тилакова. Тупроқни инсон ҳаётидаги роли.	363
К.А.Муталов. Белобоялышевая (<i>Salsola Arbusculae</i>) и Сингренуовая (<i>Astragalus Villosissimus</i>) формация Юго-Западного Кызылкума.	365
С.С.Хайриев, Ж.Ж.Жумаев. Бухоро воҳасининг тупроқ иқлим шароитида маҳаллий ва хорижий давлатлардан келтирилган ғўза навларининг ривожланиши ва афзаллик томонлари.	368
Г.Э.Оразбайева. Ғўзада табиий барг тўкиш хусусиятининг ирсийланиши ва морфоҳўжалик белгилари билан боғланиши.	370
Ш.Адилов, С.Бобожонов, Қ.Муҳаммадов, З.Қаландарова. Тупроқ унумдорлигини ошириш чора-тадбирлари.	373
Ғ.Ф.Ҳамроев, С.С.Тўраев. Бухоро вилояти шароитида тупроқ юза қатламини текислаб зичловчи қурилма тавсифи.	374
Ш.Х.Тўхтаев, Б.Турсунов. Ғўза ўргимчакканасига қарши таркибида “ <i>SFM</i> ” сақловчи олтингугуртнинг янги қўллаш шаклларининг самарадорлиги.	377
Ж.У.Абдуллаев, Я.Буриев. Такрорий ва сидерат экинларни тупроқнинг агрономик хоссаларига таъсири.	378
Б.И.Норматов, М.А.Зупаров. Ун-шудринг касаллигига тут навларининг чидамлиги.	380
Х.К.Намозов. Горные коричневые карбонатные почвы юга Центральной Азии.	382
Б.Қ.Атоев. Кузги бугдой қуруқ массасини шаклланишида ўғитнинг роли.	388
А.Тўхтақўзиев, А.Н.Муртазоев. Бўйлама пол ҳосил қилишда тупроқнинг корпус ағдаргич сирти бўйлаб ҳаракат траекторияси аниқлаш методикаси ва тажриба натижалари.	392
Ш.Я.Сагаторов, Ф.Шарипова <i>AUTOCAD CIVIL 3D</i> дастурли таъминотида нивелирлаш натижаларини қайта ишлаш.	394
М.А.Сирождин. Ўзбекистон доривор ўсимликларини тадқиқ қилиш. <i>Cistanche salsa (c.a.mey.) Beck.</i> Мисолида.	397
З.Ж.Исомиддинов. Сур тусли қўнғир тупроқлари ва пиёз (<i>Allium Cepa l.</i>) нинг элемент таркиби.	399
Н.Н.Ўразматов. Тупроқ намлигига чигит экиш усуллари, тизимлари ва қўчат қалинликларининг таъсири.	400
Г.Т.Зарипов Технология переработки вторичных ресурсов пивоваренного производства.	403
Э.Д. Ниёзов, Ш.М.Ахмедова. Исследование изменения надмолекулярной структуры крахмала при карбоксиметилировании.	404
С.Т.Санаев, И.И.Рахматов. Такрорий муддатдаширин маккажўхори ўстириш	406
Х.Намозов, А.Хожасов, А.Қорахонов, М.Хожасов. Мелиорации почв приаральского дельта	408
Ш.Х.Тухтаев, А.А.Илёсов, Ф.А.Ганиева, Ф.Ш.Тухтаева. Влияние которана 80% с.п. на вредителей почвы (озимой совке).	413
Ш.Х. Тухтаев, Я. М. Ярашова. Изучение влияние внесение гербицидов на подгрозющих совки и почвенныеэнтомофаги	415
Гофиров А.Ж Кузги бугдойнинг экиш услининг дон ҳосилдорлигига таъсири	416